

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСУДЖЕНОЇ ОСОБИ ЖІНОЧОЇ СТАТІ, ЯКА ВЧИНЯЄ ЗЛОЧИНИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

Н. ЧЕЧЕЛЬ,

здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

SUMMARY

In a scientific article the scientific literature, positions and attitudes of leading scientists on the definition of the concept of offender in criminology are analyzed. On this basis the author of this article defined the concept of the person of the criminal and gave the social-demographic characteristics of the convicted women committing crimes in the penal institutions of Ukraine.

Keywords: crime, criminality, criminal personality, socio-demographic characteristics, penal institutions.

***

У науковій статті проаналізовано наукову літературу, позиції та підходи провідних науковців щодо проблеми визначення поняття особи злочинця у кримінології. Саме на цій основі автором статті сформульоване власне поняття особи злочинця та дається соціально-демографічна характеристика засудженої особи жіночої статі, яка вчиняє злочини в установах виконання покарань України.

Ключові слова: злочин, злочинність, особа злочинця, соціально-демографічна характеристика, установа виконання покарань.

***

В научной статье автором проанализирована научная литература, позиции и подходы ведущих ученых по проблеме определения понятия личности преступника в криминологии. Именно на этой основе, автором статьи сформулировано собственное понятие личности преступника и дана социально-демографическая характеристика осужденного лица женского пола, совершающего преступления в учреждениях исполнения наказаний Украины.

Ключевые слова: преступление, преступность, личность преступника, социально-демографическая характеристика, учреждение исполнения наказаний.

Актуальність теми. У науці кримінології питання особи злочинця та, зокрема засудженої особи жінки, у наш час набуває особливої актуальності. Необхідність вивчення особи злочинця також пояснюється тим, що як показують офіційні дані, щорічно в установах виконання покарань України (далі – УВП), де утримуються засуджені жінки, відносно них порушуються кримінальні справи. Так, за період 2005 – 2012 рр. у 6 виправних колоніях було порушено 24 кримінальні справи відносно засуджених жінок (з них, зокрема, за ознаками ст. 125 ч.1, ст. 185 ч.2, ст. 185 ч.3, ст. 190 ч.1, ст. 309 ч.2, ст. 390 ч.1, ст. 391, ст. 393 ч.1 Кримінального кодексу України) [1].

Зазначене свідчить про необхідність вивчення особи злочинця-жінки, яка під час відбування покарання вчиняє злочини у певній УВП України.

З огляду на це означена проблема дослідження є актуальною.

Ступінь дослідження. Дослідженнями проблем, пов'язаних із визначенням поняття особи злочинця у кримінології у різні часи займалися чимало вчених. Значний внесок у розв'язання цього питання зробили О. А. Алексєєв, Ю. М. Антонян, А. Б. Блага, В. В. Голіна, І. М. Даньшин, Т. М. Денисова, О. М. Джуца, А. Ф. Зелінський, І. І. Карпець, О. Г. Колб, В. П. Коновалов, В. Н. Кудрявцев, С. Ю. Лукашевич, В. О. Меркулова, С. В. Нікітенко, В. І. Полубинський, Г. С. Резніченко, О. Б. Сахаров, А. Х. Степанюк, С. Я. Фаренюк, В. В. Федусик, Ф. Х. Хаткова, Л. М. Щербакова, І. С. Яковець

та інші.

Метою дослідження виступає аналіз наукової літератури, позицій та підходів провідних науковців щодо проблеми визначення поняття і змісту особи злочинця засудженої жінки в УВП та соціально-демографічна характеристика даної особи.

Вклад основного матеріалу. Як свідчить вивчення наукових джерел, в юридичній літературі виділені наступні аспекти вивчення особи злочинця: кримінально-правовий, процесуальний і кримінологічний [2, с.85 – 86].

Зокрема, у кримінальному праві

багато обставин, що характеризують особу (вік, осудність, минула судимість, службове становище і т. ін.) зводяться законодавцем (ст. ст. 18, 19, 20, 22, 66, 67, 364 КК України тощо) у ранг складу злочину. Особа злочинця за конкретною справою – відправний момент при вирішенні питання про ступінь провини й індивідуалізації відповідальності і покарання, більшість пом'якшуючих і обтяжуючих відповідальність обставин, призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, застосування умовного засудження.

У процесуальному відношенні дані про особу злочинця мають важливе значення для правильного визначення напрямку розслідування, побудови і перевірки слідчих версій, для вибору запобіжного заходу, тактики проведення окремих слідчих дій, для з'ясування причин і умов вчинення злочину.

Кримінологічний аспект вивчення особи злочинця припускає різні "рівні" узагальнення цього поняття: конкретна особа, різні категорії злочинців, загальне поняття злочинця і містить у собі вивчення всіх зовнішніх і внутрішніх обставин, що сформували її як особу. У цьому плані

кримінологічний аспект найбільш широкий і містить у собі як кримінально - правовий, так і процесуальний моменти [2, с.85 – 86].

Саме зазначені наукові підходи й визначили вибір змісту дослідження особи засудженої жінки, яка вчиняє злочини в УВП України.

Вивчення наукових джерел засвідчує, що у кримінології існує безліч визначень поняття особи злочинця, у кожному з яких даний феномен трактується по-різному.

В одному випадку особу злочинця визначають як таку, що вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом, і злочинців об'єднує тільки те, що вони вчинили злочин [3, с.102 – 103].

На думку інших кримінологів, при визначенні даного поняття необхідно зважати на якісні відмінності особи злочинця від особи не злочинця [4, с.84].

Необхідно погодитися з А.Ф. Зелінським, що особа злочинця - альфа й омега кримінальної психології, її наріжний камінь [5, с.9].

Все таки найбільш вдало до визначення даного поняття підійшли деякі вчені (В.І. Курило, О.Є. Михайлов, О.С. Яра), які вважають, що особа злочинця являє собою цілісну систему соціальних і психічних властивостей, що утворюють її суспільну небезпечність, яка детермінує вчинення злочину [2, с.83].

На думку деяких кримінологів (Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа), варто розрізняти суспільну небезпечність типів осіб злочинців і конкретних злочинців. На їх думку, з якою варто погодитися, суспільна небезпечність особи визначається не тільки характером вчиненого, але й місцем, що обіймає злочинна поведінка та його мотивація в усій системі особливих рис і поведінки суб'єкта загалом, співвідношенням між соціально значущими негативними та позитивними характеристиками особистості. Так, вчені визначають поняття «особа злочинця» як сукупність соціально значущих характеристик, ознак, зв'язків і відносин, які характеризують людину, винну в порушенні кримінального закону, в поєднанні з іншими (неособистими) умовами й обставинами, що впливають на її злочинну поведінку. Стосовно ж «особи, що вчинила злочин», то вона не має системи негативних ознак [4, с.85].

Окремі вчені (І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська) дещо інакше пропонують розуміти по-

няття « особа злочинця » у кримінології. На їх переконання, особа злочинця — це сукупність істотних і стійких соціальних властивостей і ознак, соціально значущих біопсихологічних особливостей індивіда, які, об'єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають вчиненому діянню характеру суспільної небезпечності, а винний у ньому особі — властивості суспільної небезпечності, у зв'язку з чим вона і притягається до відповідальності, передбаченої законом про кримінальну відповідальність [5, с.37].

Неоднозначним є твердження, що про особу злочинця можна говорити лише стосовно особи, винної в злочинній діяльності, тобто особи, що вчинила систему навмисних цілеспрямованих дій, передбачених кримінальним законом, спрямованих на реалізацію загального для них мотиву. Інакше можна було б говорити лише про осіб, які вчинили злочини. Варто визнати умовність пропонованого розподілу на злочинців і осіб, які вчинили злочини. Він логічно бездоганий, тому що злочинна діяльність нерідко кваліфікується як один злочин і, отже, злочинці - це різновид людей, винних у злочинах. Однак з такою неточністю доводиться все-таки змиритися, оскільки дотепер не вироблено відповідної термінології, за допомогою якої можна було б відрізнити випадкових злочинців від «закоренілих», навіть якщо вони відбувають покарання за один злочин. Як вважають Ю. Ф. Іванов та О. М. Джужа, поодинокі одноактні діяння, вчинені з необережності чи навіть умисно (при збігові тяжких обставин у житті особи), не формують особи злочинця [4, с.84].

З цього приводу правильним видається міркування А. Ф. Зелінського, який вважає, що деформація та десоціалізація при цьому відбувається в результаті відбування покарання в місцях позбавлення волі, тобто під впливом діяльності та спілкування в екстремальних умовах [6, с.56].

Як вважає О. Б. Сахаров, анти-суспільні властивості, що характеризують особу злочинця, існують до злочину й зумовлюють його вчинення, проте визнання конкретної особи злочинцем можливе лише після та у зв'язку з вчиненням нею злочину [7, с.13].

Виходячи із зазначених методологічних засад та отриманих результатів даного дослідження, можна вивести наступні основні кримінологічні ознаки особи злочинця-жінки в

УВП України.

Зокрема, особі зазначеного злочинця притаманна система ознак, властивостей, рис, які визначають її як людину, що вчинила злочин. Будучи різновидом особи взагалі, ця особа злочинця має загальні ознаки (стать, вік, фах, освіта, соціальний стан, роль у суспільстві), а також властиві лише особі злочинця специфічні ознаки, що визначають та відображають характер і ступінь її суспільної небезпечності. Так, Ф. Х. Хаткова, досліджуючи жіночу злочинність, у структурі особи злочинця виділяє:

а) демографічні чинники (стать, вік, наявність психічних аномалій);
б) соціальні чинники (соціальний статус, виконувані соціальні функції, етично-психологічні установки) [8, с.35].

Вітчизняні кримінологи (Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа) поділяють ці ознаки на такі основні групи:

а) соціально-демографічні;
б) кримінально-правові;
в) соціальні ролі й статуси;
г) риси правової та моральної свідомості;

г) соціально-психологічні характеристики [4, с.86]. При цьому, як встановлено, ознаки, що характеризують особу злочинця, перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. Так, соціально-демографічні ознаки особи значною мірою визначали її соціальні ролі й поряд з останніми були вирішальним фактором у формуванні моральних і психологічних характеристик особи. Низка ознак мала альтернативний характер, у зв'язку з чим їх було віднесено до кількох груп (наприклад, освіта – соціально-демографічна ознака, водночас може вказувати на соціальну роль особи в суспільстві) [4, с.87].

Отримані результати даного дослідження, крім цього, дали можливість зробити висновок про те, що комплексне вивчення особи злочинця не повинно обмежуватися встановленням окремих ознак, які часто неповно характеризують особу, а має проводитися з у їх взаємодії, що є гарантією більш повного вивчення чинників генези особи злочинця з метою застосування заходів для її корекції і недопущення вчинення нею нових злочинів.

Соціально-демографічні ознаки особи злочинця-жінки в УВП охоплюють стать, вік, освіту, місце народження та проживання, громадянство, рід занять, стаж роботи,

сімейний стан, належність до певної соціальної групи й інші відомості демографічного характеру. Ці ознаки властиві будь-якій особі й самі по собі не мають кримінологічного значення. Проте у статистичній звітності стосовно осіб, які вчинили злочини, соціально-демографічні ознаки дають важливу інформацію, без якої неможлива повна кримінологічна характеристика особи злочинців [4, с.87].

Узяті у великій сукупності на рівні злочинності взагалі чи на рівні окремого виду злочинів і піддані статистичній обробці в зіставленні з даними офіційної демографічної статистики, соціально-демографічні ознаки містять цінну кримінологічну інформацію про особу злочинця. При такому зіставленні встановлюються зв'язки особи злочинця з типовими характеристиками всього суспільства [4, с.87]. Зіставляючи, приміром, частку чоловічого та жіночого населення, втягнутого в злочинну діяльність, дослідники доходять висновку, що співвідношення між жіночою та чоловічою злочинністю становить у середньому 1:8 [4, с.87 – 88].

Так, аналіз вивчених кримінальних справ, а саме соціально-демографічної характеристики засуджених жінок, які утримувалися в установах кримінально-виконавчої служби станом на 1 січня 2012 року, показав, що найбільша кримінальна активність належить жінкам віком 25-35 років (2363 осіб). Кількість засуджених жінок віком 18-25 років складала 993 особи; у віці 35-45 – 1935 осіб; у віці 45-55 років – 952 особи; 55 та більше років – 359 осіб. Більшість засуджених жінок - громадяни України (6560 осіб); громадяни іншої держави – 119 засуджені; 44 засуджені – особи без громадянства. Сімейний стан є важливим елементом характеристики особи злочинця. Що стосується характеристики жінки як особи злочинця, то з числа засуджених в УВП жінок такими, що ніколи не перебували у шлюбі були 2564 особи, перебували у зареєстрованому шлюбі 1200 осіб; перебували у громадянському шлюбі 1016 осіб; вдовами – 822 засуджені; розлучені – 1042 особи, з них у місцях позбавлення волі – 24 особи; зареєстрували шлюб у місцях позбавлення волі 21 засуджена. Освітня характеристика вказує на залежність злочинної поведінки від рівня освіти й інтелектуального розвитку особи, що значно впливають на потреби й інтереси людини. Так, з числа засуджених жінок

найбільшу кількість складали особи з повною загальною середньою освітою – 3999 осіб; повну вищу освіту мали 308 засуджених; базову вищу – 208; початкову вищу 366 осіб; незакінчену вищу – 141 особа; повну загальну середню - 3999 осіб; разову загальну середню – 1278 осіб; початкову загальну – 378 осіб; не мали початкової освіти 53 особи; неписьменні – 45 осіб; навчалися у загальноосвітньому закладі при УВП – 1137 осіб; навчалися у професійно-технічному закладі при УВП – 708 осіб; навчалися заочно (дистанційно) у вищих навчальних закладах – 4 особи; не мали повної загальної, середньої освіти і відвідували школу - 1089 осіб. Відносно трудової зайнятості жінок, що відбували покарання в УВП, то з числа засуджених працевлаштованими на виробництві були 4173 особи; мали професію – 3808 особи; мали робітничу професію – 2641 осіб; виконували норми виробітку – 1784 особи; навчалися в ПТУ – 708 осіб; навчалися на виробництві – 472 особи. З числа засуджених жінок такими, які втратили соціально-корисні зв'язки з рідними були 763 особи; не забезпечені житлом – 411 осіб; не отримували посилок, передач – 1785 осіб; не мали тривалих побачень з рідними – 4287 осіб; мали дітей віком до 6 років – 933 особи; позбавлені батьківських прав – 572 особи; кількість засуджених жінок, діти яких перебували в дитячих будинках, інтернатах складала 680 осіб; мали позови – 1507 осіб, загальна сума позовів складала 35 925 264 грн.

Так, аналіз вивчених кримінальних справ, а саме соціально-демографічної характеристики засуджених жінок, які утримувалися в установах кримінально-виконавчої служби (а саме – у Мелітопольській виховній колонії Запорізької області) станом на 1 січня 2013 року, показав, що найбільша кримінальна активність належить жінкам віком до 18 років (57 осіб), засуджені жінки віком 18-25 років становили 41 особу. Більшість засуджених жінок – громадяни України (97 осіб), громадяни іншої держави - 1 особа.

Сімейний стан є важливим елементом характеристики особи злочинця. Що стосується характеристики жінки як особи злочинця, то з числа засуджених в даній УВП жінок такими, що ніколи не перебували у шлюбі були 97 осіб; перебували у зареєстрованому шлюбі - 1 особа.

Освітня характеристика вказує на залежність злочинної пове-

дінки від рівня освіти й інтелектуального розвитку особи, що значно впливають на потреби й інтереси людини. Так, з числа засуджених жінок найбільшу кількість склали особи, які мали базову загальну середню освіту – 45 осіб; початкову загальну освіту - 30 засуджених; повну загальну середню освіту – 13 осіб; не мали початкової освіти - 9 осіб; неписьменні – 1 особа. Навчалися у загальноосвітньому закладі при УВП – 85 осіб; навчалися у професійно-технічному закладі при УВП – 30 осіб; навчалися заочно (дистанційно) у вищих навчальних закладах – 2 особи; не мали повної загальної середньої освіти і відвідували школу - 85 осіб.

Стосовно трудової зайнятості жінок, що відбували покарання в Мелітопольській виховній колонії, то з числа засуджених працевлаштованими на виробництві є 58 осіб; мають професію – 65 особи; мають робітничу професію – 65 осіб; виконують норми виробітку – 53,8 осіб; навчаються в ПТУ – 30 осіб.

З числа засуджених жінок такими, які втратили соціально-корисні зв'язки з рідними були 6 осіб; не забезпечені житлом – 6 осіб; не отримують посилок, передач – 40 осіб; не мають тривалих побачень з рідними – 74 особи; користувалися тривалими побаченнями протягом кварталу – 24 особи; мають дітей віком до 6 років – 2 особи; позбавлені батьківських прав – 1 особа; мали позови – 6 осіб, із них загальна сума позовів складала 48 192 грн.

Стосовно неповнолітніх осіб жіночої статі, які відбувають покарання у Мелітопольській виховній колонії, то у 2005 р. кількість засуджених жінок віком від 14 до 16 років становила 53 особи; від 16 до 17 років – 19; від 17 до 18 років – 50; старші 18 років – 26 осіб.

У 2006 р. кількість засуджених жінок віком від 14 до 15 років становила 12 осіб; 16 років – 27; 17 років – 77; 18 років і старші – 4 особи.

У 2007 р. кількість засуджених жінок віком від 14 до 16 років становила 5 осіб; від 16 до 17 років – 20; від 17 до 18 років – 38; старші 18 років – 41.

У 2008 р. кількість засуджених жінок віком від 14 до 16 років становила 5 осіб; від 16 до 17 років – 17; від 17 до 18 років – 41; старші 18 років – 40 осіб.

У 2009 р. кількість засуджених жінок віком від 14 до 16 років становила 1 особа; від 16 до 17 років – 16; від 17 до 18 років – 27; старші 18 років – 50 осіб.

У 2010 р. кількість засуджених віком від 14 до 16 років становила 3 особи; від 16 до 17 років – 11; від 17 до 18 років – 43; старші 18 років – 41.

У 2011 р. кількість засуджених віком від 14 до 16 років становила 4 особи; від 16 до 17 років – 11; від 17 до 18 років – 27; старші 18 років – 44 особи.

Не змінилися зазначені тенденції й у 2012 – 2013 рр.

Результати дослідження, яке проводилось протягом – 2009 – 2012 рр. у п'яти виправних колоніях України, в яких тримаються засуджені жінки, показало, що вікова категорія 18 – 24 роки засуджених жінок складає 15 %; 25 – 29 років – 25 %; 30 – 35 років – 30 %; 36 – 40 років – 7 %; 41 – 50 років – 15 %; більше 51 року – 8 % опитаних жінок, які відбувають покарання у виді позбавлення волі в УВП України.

У той самий час, в контексті з'ясування причинно-наслідкового механізму вчинення злочинів жінками-рецидивістами в УВП, мають відповідне практичне значення й результати дослідження, яке проводилось протягом – 2009 – 2012 рр. у Мелітопольській виховній колонії, а саме: найбільша кількість засуджених жінок, які відбувають покарання у зазначеній УВП, складає у віці 18 років – 29 % опитаних, 19 років – 23 %, не набагато меншою є вікова група 17 років (20 % опитаних), у віці 15 та 16 років (по 9 %); 20 років – 7 %, 21 рік – 3 %. Основну масу засуджених складають жінки, які мають неповну середню освіту (69 %), середню освіту мають 21 %, не мають освіти, мають початкову або незакінчену вищу освіту – по 3 % опитаних засуджених, найменша кількість засуджених жінок (1 %) мають середню спеціальну освіту.

Не менш важливе значення для характеристики особи злочинця має й сімейний стан засуджених жінок, які відбувають покарання в УВП України. Зокрема, на момент вчинення злочину він у них був таким: перебували у зареєстрованому шлюбі – 20 %; проживали у цивільному шлюбі – 30 %; розлучені (вдови) – 25 %; не були заміжні – 25 % опитаних.

При цьому, на момент проведення опитування (тобто під час відбування покарання в УВП) найбільшу кількість складала незаміжні жінки, вдови, розлучені – 45 %; перебувають у тому ж шлюбі, що й на момент вчинення злочину є 28 % опитаних; сім'я розпалась під час відбування

покарання у 20 % опитаних жінок; вступили у шлюб за час відбування покарання (раніше були розлучені) – 5 %; вступили у шлюб за час відбування покарання (раніше не перебували у шлюбі взагалі) – 1 %; розлучились і вступили в новий шлюб під час відбування покарання – 1 % опитаних жінок.

Проте, сімейний стан засуджених неповнолітніх жінок на момент вчинення злочину характеризується дещо по-іншому: проживали у цивільному шлюбі 12 % від загальної кількості опитаних жінок, перебували у шлюбі (зареєстрованому) – 3 % засуджених, незаміжні – 85 % опитаних. Більш того, на момент проведення опитування (тобто під час відбування покарання у виховній колонії) найбільшу кількість складала незаміжні жінки – 85 %; такими, які перебувають у тому ж шлюбі, що й на момент вчинення злочину є 9 % опитаних; сім'я розпалась під час відбування покарання у 6 % опитаних жінок.

На запитання: «Чи підтримуєте Ви зв'язок із сім'єю у даний час?» відповіді опитаних засуджених жінок розподілились наступним чином: так, постійно – 60 %; так, періодично – 30 %; не підтримую взагалі – 10 %.

На це ж запитання засуджені неповнолітні особи жіночої статі відповіли наступним чином: так, постійно – 62 %; так, періодично – 29 %; не підтримую взагалі – 9 %.

Результати проведеного опитування засуджених жінок показали, що – 30 % опитаних мають по одній дитині; не мають дітей – 28 %; мають дві дитини – 15 %; три – 18 %; більше трьох дітей – 9 % опитаних жінок, які відбувають покарання у виправних колоніях України.

Щодо засуджених неповнолітніх осіб жіночої статі, які відбувають покарання у Мелітопольській виховній колонії, то 88 % опитаних не мають дітей; мають одну дитину – 12 %.

Що стосується матеріально-побутового забезпечення засуджених жінок, які тримаються в УВП, то на запитання: «Скільки приблизно складала середня щомісячна сума прибутку на одного члена Вашої сім'ї до моменту вчинення злочину?» : 65 % опитаних відповіли – до 1000 грн.; 25 % – від 1000 до 3000 грн.; більше 3000 грн. – 10 % опитаних жінок.

Що стосується матеріально-побутового забезпечення засуджених неповнолітніх осіб жіночої статі, то на запитання: « Як Ви оцінюєте своє

матеріальне становище до моменту засудження? » « 32 % опитаних відповіли, що умови проживання були задовільними; 29 % опитаних відповіли, що умови проживання були хорошими; 21 % - проживали у повному достатку; 18 % опитаних вкрай потребували.

Житлові умови у засуджених жінок до моменту відбування покарання у виді позбавлення волі також були різними, а саме: проживали в окремій квартирі 55 % опитаних; у приватному будинку – 35 % опитаних; в гуртожитку – 7 %; інше 3 %.

Житлові умови засуджених неповнолітніх осіб жіночої статі до моменту позбавлення волі були такими: проживали в окремій квартирі 26 % опитаних; у приватному будинку – 62 % опитаних; в гуртожитку – 3 %; інше – 9 %.

Так, одержані у ході даного дослідження відомості свідчать, що на момент пред'явлення обвинувачення більшість засуджених жінок проживали у сільській місцевості – 70 %; у міській місцевості проживали 30 % опитаних. Схожими є відповіді засуджених неповнолітніх осіб жіночої статі, які вказали, що на момент пред'явлення обвинувачення 79 % із них проживали у сільській місцевості; 21 % - були мешканками міст.

Щодо умов виховання засуджених неповнолітніх жінок, то дані, одержані у ході проведеного дослідження свідчать, що 44 % опитаних осіб виховувалися з одним із батьків; 29 % опитаних – у повній сім'ї; 9 % - у дитячих будинках; 3 % - у родичів; 15 % - інше (виховувала бабуся; виховував батько та мачуха; виховувала мати, а потім перебувала в інтернаті; батьки розлучені, тому виховували по черзі).

На запитання: « Як батьки ставилися до Вас у дитинстві? » « 59 % опитаних неповнолітніх осіб жіночої статі зазначили, що батьки проявляли увагу; не проявляли увагу – 17 %; відносились зневажливо – 9 %; відносились жорстоко – 6 %; інше (у т.ч. – погані відносини з вітчимою) – 9 %.

На запитання: « Як Ви ставилися до батьків у дитинстві? » « 82 % опитаних відповіли, що відносились з повагою; 6 % - байдуже; недолюбливали батьків – 12 %.

На запитання: « Чи характерним було застосування насильства у Вашій сім'ї? » « відповіді розподілились наступним чином: 67 % опитаних – ні; 18 % - так, постійно, в основному із застосуванням фізичної сили;

психічне насильство відчувалося постійно – 15 %. При цьому, 37 % опитаних зазначили, що насильство до них застосовувала мати.

Наведені відомості свідчать, що соціально-демографічні ознаки дають істотну інформацію про особу злочинців, котра може бути використана як з науковою, так і прикладною метою, зокрема, при розробці та реалізації заходів запобігання вчиненню злочинів в цілому, та в засудженими жінками, які відбувають покарання в УВП України, зокрема.

Висновки. Виходячи з отриманих результатів дослідження з означеної тематики, варто констатувати, що особа засудженої жінки, що вчиняє злочини в УВП України, має вивчатись у наступних площинах:

1) з урахуванням типових характеристик особи злочинця, що виведені в кримінології;

2) з урахуванням особливостей так званої жіночої злочинності;

3) з урахуванням особливостей відбування покарання жінки в УВП України;

4) з урахуванням особливостей так званої злочинності у місцях позбавлення волі.

Такий підхід дозволить на практиці розробити реальні та ефективні заходи, що спрямовані на запобігання злочинам в УВП України.

Література:

1. Дані Державної пенітенціарної служби України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua>.
2. Кримінологія: Загальна частина. Курс лекцій. / Курило В. І., Михайлов О. Є., Яра О. С. - К.: Кондор, 2006. - 192 с.
2. Карпец И. И. Проблема преступности. / И. И. Карпец. - М.: Юрид. лит., 1969. - 167 с.
3. Кримінологія: Навч. посіб. / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа. - К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. - 264 с.
4. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. - 2-ге вид. перероб. і доп. - Х.: Право, 2009. - 288 с.
5. Зелинский А. Ф. Криминальная психология: научно-практическое издание [для студентов высших учебных заведений] / А. Ф. Зелинский. - К: Юринком Интер, 1999. - 240 с.
6. Сахаров А. Б. Актуальные вопросы учения о личности преступника / А. Б. Сахаров // Теоретические проблемы учения о личности преступника. - М., 1979. - 184 с.
7. Хаткова Ф. Х. Виктимологические аспекты женской преступности: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. - М.: РГБ, 2003. - 116 с.

СОГЛАСОВАННОСТЬ ПРИ ПОСТРОЕНИИ МОДЕЛИ НАЛОГОВЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ

И. ПАСИЧНАЯ,
старший преподаватель кафедры государственного управления и права гуманитарного факультета Полтавского национального технического университета имени Юрия Кондратюка

SUMMARY

One of the principles of the model of tax relations investigated in this article. The principle is that the rules of tax law should be coordinated with each other and with the whole system of law governing related relationships. Suggestions for improvement of the Tax Code of Ukraine concerning liability of tax department for violation of terms of return to taxpayers overpaid tax are based on the analysis of the tax legislation of foreign states.

Key words: rule of law, legal relation, model of legal relation, tax relations, model building, principles, consistency, responsibility, tax law, tax refund.

* * *

В статье исследован один из принципов построения модели налоговых правоотношений, который состоит в том, что нормы налогового права должны быть согласованы между собой, а также со всей системой норм права, регулирующих взаимосвязанные отношения. На основе анализа налогового законодательства иностранных государств разработаны предложения по совершенствованию Налогового кодекса Украины относительно установления ответственности органов государственной налоговой службы за нарушение сроков возврата налогоплательщикам излишне уплаченных сумм налогов.

Ключевые слова: норма права, правоотношение, модель правоотношения, налоговое правоотношение, построение модели, принципы, согласованность, ответственность, налоговое законодательство, возврат налогов.

***Постановка проблемы.** Нормы налогового права, закрепляющие модель налоговых правоотношений, должны быть согласованы между собой, а также со всей системой правовых норм, регулирующих взаимосвязанные отношения. Причем, согласованность должна иметь место не только в системе норм налогового права, но и граничащих с ним правовых институтов, отраслей права. Нормы налогового права должны быть согласованы с бюджетными и другими нормами финансового права, с нормами административного и уголовного права. Согласованность норм налогового права обуславливает соответствие фактических налоговых отношений их модели.*

Актуальность темы исследования заключается в том, что на современном этапе развития государства исследование модели налоговых правоотношений приобретает особое значение. К актуальным вопросам развития правоотношений неоднократно обращались в своих работах не только ученые в области государства и права, но и отраслевых юридических наук. Однако, несмотря на это, исследованию модели развития налоговых правоотношений в современных условиях не уделялось достаточно внимания. В юридической науке некоторые аспекты модели правоотношений рассматривали такие известные ученые, как С.С. Алексеев, Р.И. Халфина, М.В. Карасева, Н.П. Кучерявенко, В.Д. Чернадчук и другие.

Исследование модели налоговых правоотношений позволит сформировать и раскрыть сущность принципов ее построения, что, в свою очередь, поможет разработать предложения по усовершенствованию налогового законодательства.

Целью этой статьи является анализ принципа согласованности при построении модели налоговых правоотношений на основе изучения научных трудов, а также иностран-